

економічно неефективний, з позицій забезпечення сталого зростання прибутку, ресурс.

Котенок Андрій Григорович

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ: МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ

Макроекономіка – молода наука, навіть за мірками всієї економічної теорії. Методи макроекономічного аналізу бурхливо розвивалися починаючи з публікації «Загальної теорії» Дж. М. Кейнса в 1936 р. У 1940-і, 1950-і і 1960-і у макроекономічній науці відбулося багато цікавого: неокласичний синтез, поява перших мікроекономічних обґрунтувань у межах кейнсіанської школи, розвиток теорії загального нерівноваги і, звичайно, поява першого опозиціонера по відношенню до кейнсіанської школи – М. Фрідмана і зародження монетаристського підходу. Але, незважаючи на все це, напевно чи хтось має сумніви у тому, що середина 1970-х років стала переломним моментом у розвитку макроекономічної теорії. У ці роки відбулася так звана «революція раціональних очікувань». Після майже двох десятиліть, відомих як період «кейнсіанців у Білому домі», пануючі позиції у макроекономіці, що визначає її ядро, перейшло до так званих «нових класиків». Отже, виникає необхідність дослідження такого радикального перелому в економічній науці.

Для цього необхідно виділити дві ключові риси «кейнсіанського підходу» (або, якщо бути більш точним, «некейнсіанства», або «неокласичного синтезу»), який домінував у 1950-1960-і роки. По-перше, кейнсіанці виступали за активну макроекономічну політику. Стабілізуюча роль, зокрема, фіскальної політики походить з передумов теоретичного кейнсіанського аналізу (ринкових недосконалостей, негнучкості

номінальних показників тощо.). Крім того, представники кейнсіанської школи сприймали криву Філіпса, яка емпірично проявляє негативний взаємозв'язок між безробіттям і інфляцією, як обґрунтування наявності компромісного вибору для політика, тобто як можливість управління сукупним попитом для досягнення, наприклад, більш низького безробіття ціною більш високої інфляції. І оскільки макроекономічній політиці в кейнсіанській школі відводилася така значна роль, то не дивно, що в 1960-х роках багато зусиль було докладено до оцінки наслідків можливих змін в політиці уряду і центрального банку.

По-друге, до 1970-х років очікуванням економічних агентів в макроекономічному аналізі відводилася скромна роль. При цьому тут можна говорити швидше за все про очікувану майбутню інфляцію. У певному сенсі, це важливий, але лише окремий випадок. Макроекономісти практично не досліджували більш загальне питання про те, як очікування населення щодо макроекономічної політики в майбутньому можуть позначитися і на економічній рівновазі. Іншими словами, макроекономістів не цікавили можливі варіанти економічної системи по відношенню до макроекономічної політики. У свою чергу, навіть якщо модель включала в себе змінну, що відповідала за інфляційні очікування, робилося це дуже безпосередньо: в кращому випадку використовувалася певна схема екстраполяції, що припускає підстроювання інфляційних очікувань пропорційно помилці прогнозу попереднього періоду (так звані адаптивні очікування). Але дуже здебільшого інфляційні очікування передбачалися просто постійним параметром (статичні очікування) або визначалися з фактичного рівня інфляції попереднього періоду (наївні очікування).

Перша явна проблема адаптивних очікувань – це наявність систематичної помилки прогнозу. Якщо спочатку економічні агенти, наприклад, недооцінювали рівень інфляції, то інфляційні очікування завжди будуть менше фактичної інфляції. У найпростішому випадку, якщо фактичний рівень інфляції залишається незмінним в часі.

Друга проблема носила концептуальний характер. Одне з досягнень неокласичного синтезу 1950-х-1960-х років – це початок поступового переходу до стандарту мікроекономічних

обґрунтувань у макроекономіці, в той час як в аналізі Кейнса взаємозв'язки на рівні економічних агрегатів просто стверджувались, а не обґрунтовувались виходячи з принципів раціонального вибору економічних агентів. Однак припущення про адаптивний характер очікувань економічних агентів не завжди адекватно поєднується з їх оптимізаційною діяльністю. Дійсно, якщо припустити, що агент знає справжню модель економіки і приймає оптимальне рішення, максимізуючи свій вигравш (або мінімізуючи втрати) щодо встановлених обмежень, то чому він просто не використовує всю наявну та доступну інформацію відносно майбутніх подій в своєму виборі. Замість цього агент плавно адаптує свою поведінку, відштовхуючись від своїх минулих помилок.

Першим на цю внутрішню суперечність економічного аналізу в 1961 р звернув увагу відомий вчений-економіст Джон Мут, [1, с. 316]: «... виступаючи прогнозами майбутніх подій, які побудовані на основі [доступною] інформації, очікування, за своєю сутністю, збігаються з передбаченнями релевантної економічної теорії». Однак протягом десятиліття дана ідея залишалася поза увагою наукового середовища.

Гіпотезу раціональних очікувань Дж. Мута можна описати наступним чином. Визначимо інформаційну множинність Φ_t , яка доступна агенту в періоді часу t . По-перше, дана множинність містить в собі всю інформацію щодо справжньої моделі економіки, яка відома агентові. Наприклад, якщо економіку можна описати як систему ринків, множинність Φ_t має включати в себе всі структурні характеристики даної системи. Крім того, якщо економіка піддає під вплив шоків, поява яких в періоді $t + 1$ невідома агенту в періоді t , проте агенту відомий розподіл ймовірностей, це також відбивається в інформаційній множинності. По-друге, множинність Φ_t містить в собі поточні і попередні значення всіх змінних моделі і реалізації всіх випадкових величин (шоків) в поточному і минулих періодах. Іншими словами, інформація накопичується і не забувається. Припустимо крім цього, що агент має необмежені можливості щодо обробки інформації. З урахуванням визначення Φ_t , кращий прогноз в періоді t щодо значення певної змінної X в періоді $t + 1$ в майбутньому, $X_t^e + 1$, може бути побудований на основі

інформаційної множинності Φ_t . Це можна формалізувати, використовуючи оператор умовного математичного очікування:

$$X_{t+1}^e \stackrel{\text{def}}{=} E((X_{t+1}|\Phi_t) = E_t(X_{t+1})$$

де нижній індекс t в операторі $E_t(\bullet)$ позначає період часу, який відповідає інформаційній множині Φ_t .

Введене визначення очікувань повністю відповідає концепції раціональної поведінки економічних агентів і виключає можливість систематичної помилки прогнозу. Дійсно, агент знає, що фактична реалізація випадкової величини може відрізнятись від очікуваного значення, $Pr [X_{t+1} - E_t(X_{t+1}) \neq 0] > 0$. Але при цьому очікувана помилка прогнозу $E_t [X_{t+1} - E_t(X_{t+1})] = 0$.

Складно сказати, чому гіпотеза раціональних очікувань Мута не увійшла в макроекономічний аналіз вже в 1960-х роках. Можливо, тому, що кейнсіанський підхід до аналізу макроекономічної політики не просто домінував, але і не стикався з серйозними викликами. Дійсно, 1950-1960-і – це досить стабільні роки, коли економіки розвинених країн зростали високими темпами. Інфляція ще не стала «хронічним» явищем, а колосальні обсяги державного боргу, накопичені у воєнні роки, не викликали побоювань.

Можна виділити ще один фактор первісного неприйняття гіпотези раціональних очікувань. Зараз ми маємо готові методи побудови і аналізу економічних моделей з раціональними економічними агентами. І що не менш важливо, ми маємо «економетрику з раціональними очікуваннями». Однак наприкінці 1960-х – початку 1970-х років гіпотеза раціональних очікувань була радше новою ідеєю, концепцією, що вимагає розробки відповідних методів аналізу, причому методів в значній мірі математизованих. Природно, в ситуації, коли існуючий підхід здається цілком успішним, виникає питання про доцільність нової масштабної програми досліджень в іншій парадигмі.

Однак на початку 1970-х років в макроекономіці сталася справжня революція. Її лідери, Роберт Лукас, Томас Сарджент, Нейл Уоллес та інші, в серії переломних робіт показали неспроможність кейнсіанського підходу до макроекономічної політики, які ігнорували роль очікувань. Безумовно, одним з

вирішальних факторів перемоги нового класичного підходу стало поєднання високої (за історичними мірками) інфляції і високого безробіття в 1970-х роках: порушилася порівняно стабільний негативний взаємозв'язок між інфляцією та безробіттям. Позиції кейнсіанської школи серйозно похитнулися.

Двома основними напрями застосування гіпотези раціональних очікувань стали теоретичні дослідження обмежень макроекономічної політики і розробка нових економетричних підходів до її аналізу. Безумовно, ці два напрямки тісно пов'язані між собою, в тому числі і в силу історичних причин, і в межах обох напрямів нові класики виступили з критикою традиційного економетричного підходу до аналізу макроекономічної політики, що домінував в той час.

Список використаних джерел

1. Muth J.F. Rational Expectations and the Theory of Price Movements // *Econometrica*. 1961. № 29. Р. 315–335.

Лопух Ксенія Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії

ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана»

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Премію імені Альфреда Нобеля з економіки у 2019 році отримали американські економісти Абхіджит Банерджи, Естер Дуфло та Майкл Кремер за «експериментальний підхід до подолання бідності у світі» [1]. Своїми дослідженнями, практичними висновками і пропозиціями вчені здійснили визначальний вплив на економіку розвитку (Development Economics). Це напрям сучасної економічної науки, що вивчає економічні аспекти процесу розвитку в країнах з низьким рівнем доходу. Її увага зосереджується на пошуках шляхів зростання потенціалу для населення, зокрема через охорону здоров'я,